

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Teze diplomové práce

Genderová analýza trhu práce České republiky

Nikol Šinovská

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se blíže zabývá problematikou nezaměstnanosti v České republice z hlediska uplatňování rovných příležitostí žen a mužů. Obsahem práce je analýza časových řad ekonomických ukazatelů a jejich popis v závislosti na pohlaví. V práci je sledován vývoj obecné míry nezaměstnanosti žen a mužů v letech 1993 – 2013 a vývoj počtu neumístěných uchazečů a uchazeček o zaměstnání v letech 2000 – 2013. Jako další je sledován vývoj zaměstnanosti žen a mužů v letech 2000 – 2013 a vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy žen a mužů v letech 2000 - 2009. Dále je zde proveden výzkum pomocí dotazníkového šetření, který poskytuje cenné názory respondentů na zkoumanou problematiku. V závěru diplomové práce jsou popsány návrhy a doporučení pro budoucí vývoj.

Klíčová slova

Gender, pohlaví, stereotyp, trh práce, nezaměstnanost, zaměstnanost, nerovnost, odměňování

Cíl práce a metodika

Cíl práce

Cílem diplomové práce je analyzovat situaci na trhu práce v České republice v rámci ekonomického a sociálního prostředí. Pomocí analýzy časových řad bude provedena analýza vývoje vybraných ekonomických ukazatelů v závislosti na pohlaví a následně bude proveden odhad budoucího vývoje těchto ukazatelů. Prostřednictvím dotazníkového šetření bude realizován vlastní výzkum trhu práce. Na základě zhodnocení výsledků dotazníkového šetření budou zpracovány závislosti mezi vybranými znaky. Cílem šetření bude zjistit, jaké je vnímání české společnosti na pracovní podmínky žen a mužů na trhu práce České republiky.

Podkladová data budou čerpána ze zdrojů odborné literatury, z dat Českého statistického úřadu a publikací Ministerstva práce a sociálních věcí a vlastní data budou získána prostřednictvím dotazníků v rámci dotazníkového šetření.

Metodika práce

Diplomová práce bude zpracována na základě tištěné literatury, jež se zaměřuje na problematiku genderu na trhu práce v České republice jako takové, dále literatury zabývající se zejména genderovými nerovnostmi z hlediska kultury a zaměstnání a porovnáváním pracovních příležitostí v rámci mužského a ženského pohlaví. Informace k dané problematice budou čerpány z dostupných internetových zdrojů, odborných periodik a důležitá data potřebná k výpočtům a analýzám budou shromažďována z databází Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí. Vlastní data budou čerpána z výsledků dotazníkového šetření.

Pro zpracování relevantních ekonomických ukazatelů z oblasti genderu bude aplikována analýza časových řad, kde budou k výpočtům důležitých statistik využity charakteristiky elementárních časových řad pro sledování dynamiky vývoje dané problematiky ve vybraných letech. Součástí práce bude zjišťování budoucího vývoje relevantních ukazatelů pomocí bodových a intervalových odhadů.

Pro další sledování genderové problematiky, bude zvoleno dotazníkové šetření a jeho vyhodnocení. Získaná data budou popsána v rámci obecnosti graficky pomocí sloupcových grafů, díky nimž se získá přehlednější vyobrazení sledované problematiky. Ve vybraných otázkách dotazníku dojde k analýze kvalitativních znaků. Kvalitativní znaky představují znaky slovní, s nimiž se pracuje zejména při různých výzkumech veřejného mínění. V rámci této analýzy se bude zkoumat závislost, a pokud bude prokázána, pak i intenzita této závislosti.

Závěr

Dosažení rovných příležitostí pro obě pohlaví na trhu práce, je v současnosti klíčové pro celkový pracovní i sociální rozvoj společnosti. Analýza ekonomických ukazatelů z oblasti nezaměstnanosti v České republice, jež byla zpracovávána v praktické části této diplomové práce, potvrdila nerovnoměrné rozložení pracovních sil mužů na úkor žen. Při analýze obecné míry nezaměstnanosti dle pohlaví bylo zjištěno, že ženy vykazují dlouhodobě vyšší nezaměstnanost než muži. Současná nezaměstnanost žen (10,6 %) je nižší v porovnání s rokem 2000 (8,4 %). Tento pokles může být dán neustále se zvyšujícím počtem žen zaměřených čistě na kariérní růst a rovněž dochází k vyšší zaměstnanosti žen díky vyšší obsazenosti pracovních míst v terciárním sektoru. Analýza dotazníkové šetření, jež je taktéž součástí diplomové práce, tuto domněnku potvrzuje. Celkově 90 % dotazovaných žen uvedlo, že pracují právě v sektoru terciárním. Mužů pracujících v tomto sektoru bylo necelých 60 %. Tato segregace zaměstnání podle pohlaví je jednou ze zásadních příčin mzdové diference mezi muži a ženami. Terciární trh je odvětví s majoritním podílem zaměstnaných žen, nabízející hůře placená místa (pro obě pohlaví) oproti typicky mužským odvětvím, jako je například průmysl, tedy sekundární sektor.

Další příčinou nevýhodného postavení žen na trhu práce je přístup samotných zaměstnavatelů, kteří dávají přednost stabilní pracovní síle, jež je prezentována mužskou částí populace. Muži nejsou na rozdíl od žen zdaleka tak zatíženi mateřskými a rodičovskými povinnostmi. Právě přerušovaná pracovní kariéra žen vede k nižším možnostem uplatnění se na trhu práce a rovněž k nižšímu finančnímu ohodnocení za práci stejné hodnoty. Jak vyplynulo z dotazníkového šetření, 64 % žen se domnívá, že za stejnou práci dosahuje většího finančního ohodnocení muž. Jen 2 % žen uvedly, že je tomu naopak. Kariérní růst ženy je tedy významně ovlivněn mateřskými a rodičovskými povinnostmi. Při vyšším počtu dětí tráví žena několik let na rodičovské dovolené, čímž si znevýhodňuje své pracovní postavení a zároveň se pracovně nerozvíjí. Zatímco muž, který tyto překážky nemusí absolvovat, zvyšuje svou praxi a kvalifikaci bez větších přestávek.

Návrhy a doporučení

Vysoká míra nezaměstnanosti je dána zejména nízkou kvalifikací a vzděláním. Dlouhodobá nezaměstnanost může vytvořit závislost na sociálních dávkách, způsobit zadlužení či přijímání prací na černo. Aktivními zásahy vlády lze docílit snížení nezaměstnanosti, a to vytvářením nových pracovních míst. Finančně podporovat projekty a aktivity zaměřené na vzdělávání nezaměstnaných osob, jelikož vzdělání je klíčové pro uplatnění se na trhu práce. Úloha státu je dále významná při vhodném nastavení výše minimální mzdy a sociálních dávek.

V pracovní sféře skutečně dochází k nerovnému zacházení a přímé či nepřímé diskriminaci. Jedná se především o rozdílný přístup zaměstnavatelů k ženám a mužům, který je zapříčiněn určitými předsudky a předpoklady souvisejícími s genderových stereotypy, společenskými klišé o ženách a mužích, o dosud tradiční představě, že pracovní prostředí je vnímáno stále jako mužské. Pro ženy společně s ostatními rizikovými skupinami lidí, kteří mají tendenci k dlouhodobé nezaměstnanosti, je potřeba nalézt taková řešení, která povedou ke zvýšení jejich zaměstnanosti.

Studium genderové problematiky by mělo být žádoucí. Z analýzy dotazníkového šetření, které analyzovalo sociální myšlení české společnosti, vyplynulo, že více než polovině respondentů nejsou genderová studia známá. Naopak někteří dotazovaní, jež povědomí o tomto tématu projeví, později uvedli, že si tuto tematiku spojují s feministickými postoji. Vzhledem k těmto výsledkům by mohlo být prospěšné vytvoření určité informační kampaně na podporu studií genderových témat. Patrně by se tímto zvýšilo všeobecné povědomí a zároveň by došlo ke správnému pochopení genderu jako takového a s ním spojenými činnostmi. Bylo by dobré, vysvětlit české společnosti, že se tato studia zabývají rovnými příležitostmi nejen pro ženy, ale také pro muže, kteří se rovněž stávají obětmi diskriminačních mechanismů.

Dalším problémem, který vytváří propast mezi zaměstnaností mužů a žen je právě sociální prostředí společnosti, které vytváří řadu překážek na cestě k profesní kariéře a pracovnímu ohodnocení žen. Ve srovnání s roky minulými lze pochopitelně konstatovat, že ženy dosahují pracovních a kariérních úspěchů, avšak stále to není na takové úrovni a v takové míře, jako v případě mužů. Ženy se podceňují a přijímají vlastnosti, které jim jsou dlouhodobě přisuzovány, jako například submisivnost, emocionálnost, loajalita či podpora. Díky těmto vlastním předsudkům a existenci skleněného stropu tak ženy hůře nacházejí své dlouhodobé umístění na trhu práce. Všechny tyto genderové stereotypy mají počátek v podstatě už v narození člověka a ve velké míře se projevují při jeho výchově. Proto by bylo žádoucí, tyto stereotypy v rodině zmírňovat od samého začátku a snažit se o prolínání světa ženského

a mužského. Nepřisuzovat lidem vlastnosti pouze na základě příslušnosti k pohlaví, ale spíše se orientovat na schopnosti daného člověka.

Pokud hovoříme o genderových stereotypech, je třeba vyzdvihnout mateřství, jakožto ryze ženskou záležitost a finanční zabezpečení, které má na starosti mužské pohlaví. Tento model je v současné společnosti stále považován jako správná alternativa pro rodinný a pracovní život. Od ženy bylo vždy očekáváno, že se ujme role matky, pečující o děti na úkor kariéry, zatímco muž bude zabezpečovat rodinu. Dnes se ženy snaží skloubit rodinný a pracovní život, aby se stále mohly pracovně rozvíjet a nezaostávaly ve svém osobním a pracovním rozvoji při mateřské či rodičovské dovolené. Některé ženy dokonce rezignovaly na roli matek, aby se své kariéře mohly věnovat naplno. Pokud sociální politika nenalezne nástroje ke sladění rodinného a profesního života, může dojít ke značnému problému, kdy se ženy za účelem vyšší zaměstnanosti budou vzdávat pozice matek a více upřednostní kariérní postup.

Poměrně vysoká nezaměstnanost žen může být dále způsobena nevyhovující nabídkou kvalitních a zejména dostupných pečovatelských forem péče o dítě. Jakmile je tato služba pro rodiče nedosažitelná, ať už z finančního důvodu nebo z důvodu jiného, kdy například tento institut není k dispozici v místě bydliště či je nekvalitní, stává se pak tento faktor význačnou překážkou. Proto by se měl stát zaměřit také na podporu rozvoje veřejných mateřských škol a jejich kvalitu.

Jestliže genderové a biologické předpoklady žen vedou k nevýhodné pozici na trhu práce, bylo by dobré rozšířit vyšší angažovanost mužů v rámci rodinné politiky, tedy hlavně co se týče rodičovské dovolené. Například pokusit se v rámci rodiny o rovnoměrné rozdělení povinností či střídání obou partnerů na rodičovské dovolené.

Ze strany zaměstnavatelů by mělo dojít k vyšší podpoře pro sladování rodinného a pracovního života, například vyšší poskytování prací na částečný úvazek, dostatek flexibility v pracovní době, možnost práce z domova nebo ochotu zřídit firemní školku. Motivací zaměstnavatele pro umožnění těchto aktivit mohou být rychleji se začleňující zaměstnanci do běžného pracovního provozu po rodičovské dovolené. Procento mužů, kteří jsou ochotni jít na rodičovskou dovolenou, je zanedbatelné a není se čemu divit. Společenské smýšlení o správném rodinném modelu je tak hluboce zakořeněné, že i kdyby muž chtěl, musel by být ochoten čelit určitým psychologickým sankcím od společnosti. Je tedy potřeba radikálně změnit smýšlení lidí kolem nás. Avšak tento záměr si vyžaduje ještě mnoho času, možná až za několik generací společnost dozraje k tomu, že nebude nezvyklé, pokud se muž rozhodne jít na rodičovskou dovolenou.

Seznam použitých zdrojů

- [1] HINDLS, Richard, Stanislava HRONOVÁ, Jan SEGER a Jakub FISCHER. *Statistika pro ekonomy*. 8. vydání. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.
- [2] ŠNÝDROVÁ, Ivana. *Manažerka a stres*. Praha: Grada Publishing, 2006. Pro moderní ženu. ISBN 80-247-1272-5.
- [3] *Společnost žen a mužů z aspektu gender: sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha*. Praha: Open Society Fund Praha, 1999.
- [4] KRÍŽKOVÁ, Alena a Karel PAVLICA. *Management genderových vztahů: Postavení žen a mužů v organizaci*. Praha: Management press, 2004. ISBN 80-7261-117-8.
- [5] OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- [6] LIPPA, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1719-2.
- [7] KRÍŽKOVÁ, Alena, Hana MAŘÍKOVÁ a Zuzana UHDE. *Sexualizovaná realita pracovních vztahů: analýza sexuálního obtěžování v České republice*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-090-7.
- [8] KRÍŽKOVÁ, Alena a Zdeněk SLOBODA. *Genderová segregace českého trhu práce: Kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. Sociologické studie. ISBN 978-80-7330-165-1.
- [9] *Kariéra, rodina, rovné příležitosti: výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006. ISBN 80-86520-12-9.
- [10] HAVELKOVÁ, Barbara. *Rovnost v odměňování žen a mužů*. Praha: Auditorium, 2007. ISBN 978-80-903786-2-9.
- [11] BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ. *Nezaměstnanost*. 2., přepracované a aktualizované vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. Psyché. ISBN 978-80-247-4282-3.
- [12] KANTER, R. M. 1993 (first 1977). *Men and Woman of the Corporation*. New York: Basic Books
- [13] SIROVÁTKA, Tomáš, a kol. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno, Boskovice: Albert, 2006. ISBN 80-7326-104-9.